

RESEARCH ARTICLE / Araştırma Makalesi
<https://doi.org/10.37093/ijisi.1372866>

Türçülük ve Hayvan Hakları İçin Kolektif Eylem Yönelimi Arasındaki İlişkide Hayvanlarla Empatinin Rolünün Sorgulanması

Emine Yücel*

Hüseyin Haluk Yıldırım**

Mevlüt Şemsettin Ceylan***

Öz

İnsan dışı varlıklara zihin atfetmek onlara çeşitli haklar tanınması ve insanların onlara karşı ahlaki sorumluluk hissetmesi açısından kritiktir. Bununla birlikte insan türünün çıkarlarını insan dışı türlerinden üstün tutmaya karşılık gelen türçülük insanın ahlaki sorumluluk alanını türe üyeliğe göre sınırlandırır. Bu çalışmada türçülük ve hayvanlara zihin atfının hayvan hakları için kolektif eylem yönelimiyle olan ilişkisinde hayvanlarla empatinin dolaylı rolü incelenmiştir. Çalışma örneklemini yaşları ranji 18 ile 61 arasında değişen ($M_{yaş} = 25,56$, $SD = 7,80$), 196 kadın ve 103 erkek oluşturmaktadır. Katılımcılara demografik bilgi formu ile türçülük, hayvanlara zihin (duyum ve akıl kapasitesi) atfı, hayvanlarla empati ve hayvan hakları için kolektif eylemlere katılım yönelimini değerlendirmeye yönelik ölçekler uygulanmıştır. Bulgulara göre hayvanlarla duygusal ve bilişsel empati kurma, türçülük ile kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkiyi dolaylı olarak açıklamaktadır. Hayvanlarla duygusal empati kurma ayrıca hayvanların duyum kapasitesine ilişkin atıflar ile kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkiyi dolaylı olarak açıklamıştır. Bulgular hayvan hakları için kolektif eylem yöneliminde hayvanlara yönelik empatiyle bağlantılı mekanizmaların önemine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: türçülük, hayvanlarla empati, hayvan hakları, kolektif eylem

Cite this article: Yücel, E., Yıldırım, H. H., & Ceylan, M. Ş. (2024). Türçülük ve hayvan hakları için kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkide hayvanlarla empatinin rolünün sorgulanması. *International Journal of Social Inquiry*, 17(1), 119–140. <https://doi.org/10.37093/ijisi.1372866>

* Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Sosyal Psikoloji ABD, Konya, Türkiye (Sorumlu Yazar).
E-posta: ey.emineyucel@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3663-6003>

** Psikolog, Akçakale Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Şanlıurfa, Türkiye.
E-posta: hy.huseyinyildirim99@gmail.com, ORCID: <http://orcid.org/0009-0006-7380-6197>

*** Psikolog, Tokat, Türkiye.
E-posta: mevlut25ceylan@gmail.com, ORCID: <http://orcid.org/0009-0002-0449-5832>

Article Information

Bu makale 25-26 Kasım 2023 tarihleri arasında İstanbul Üniversitesi Psikoloji Bölümü tarafından, çevrim içi olarak düzenlenen II. Sosyal Psikolojide Ahlak Çalışmaları Ulusal Sempozyumu'nda sunulan ve kısa özeti yayımlanan tebliğden üretilmiştir.

Received 08 October 2023; Revised 07 January 2024; Accepted 16 January 2024; Available online 30 April 2024

Questioning the Role of Empathy with Animals on the Relationship Between Speciesism and Collective Action Orientation for Animal Rights

Abstract

People must attribute minds to non-human beings in order to accord them various rights and feel moral responsibility toward them. Speciesism, on the other hand, limits human moral responsibility to species membership by prioritizing the interests of human species over those of non-human species. The current study examined the role of empathy with animals on the associations of speciesism and mind attribution to animals with collective action orientation for animal rights. The sample consisted of 196 females and 103 males, whose ages ranged between 18 and 61 ($M_{Age} = 25.56$, $SD = 7.80$). Participants were given a socio-demographic information form as well as scales of speciesism, mind attribution to animals (sensation and intellect capacity), empathy with animals, and collective action orientation for animal rights. According to the results, emotional and cognitive empathy with animals indirectly explained the link between speciesism and collective action orientation. Moreover, emotional empathy with animals also indirectly explained the relationship between perceived sensation capacity of animals and collective action orientation. The findings highlight the importance of animal empathy-related mechanisms in collective action orientation for animal rights.

Keywords: speciesism, animal empathy, animal rights, collective action

1. Giriş

Binlerce yıllık bir arada yaşama geçmişi nedeniyle insanlar ile diğer türler arasında oldukça güçlü bir karşılıklı bağıllık mevcuttur (de Waal, 2009) ve hayvanlar da insan hayatında önemli bir yere sahiptir. Hayvanlar insanların beslenme, giyim, eğlence gibi ihtiyaçlarını gidermede işlevsel olabilirken aynı zamanda insanlara duygusal destek de sunabilmektedir (Amiot & Bastian, 2017). Serpell'e (2009) göre hayvanlar doğaları itibarıyla "insan"ların dünyası ile hissiz nesnelere ya da "şeyler"in dünyası arasında bir ara bölgeyi işgal eder. Hayvanların doğasına ilişkin bu belirsizlik insanların ceza almadan pek çok hayvanı sömürmesine izin verirken aynı zamanda insanların bazı hayvanlarla dostluk kurmasını mümkün kılar. Hayvanların insan hayatındaki yerini belirlemeye ve onların çıkarlarını ve yaşam alanlarını korumaya yönelik toplumsal hareketler gittikçe güçlenmektedir (Pinker, 2011). Hayvan sömürsünü ve istismarını engellemek üzere hayvanların acı çekmeme ve yaşamlarını istedikleri gibi sürdürme gibi çıkarlarını korumaya yönelik hayvan hakları çalışmaları yürütülmektedir (La Fondation Droit Animal, Éthique et Sciences, 2018). Bununla birlikte insanların hayvanlarla kurduğu ilişki aynı zamanda bir tür baskınlık ve gruplar, yani türler arası çatışma ile karakterizedir (Plous, 2003). İnsanların çıkarlarını hayvanlarından üstün tutmaya karşılık gelen "türcülük" alan yazında hayvanlara karşı bir ön yargı formu olarak kabul edilmektedir (Dhont vd., 2016; Horta, 2010). Ayrıca hayvanların duyumsama, düşünme, duygulanma gibi zihinsel yeterliliklerden yoksun olduğuna ilişkin algılar hayvan istismarını meşrulaştırmada bir araç olarak kullanılabilir (Bastian vd., 2012; Bratanova vd., 2011; Loughnan vd., 2010). Buna karşılık hayvanlarla empati ve onlara bağıllık, hayvan hakları aktivizmi ve hayvanlar adına kolektif eylemlerle yakından ilişkilidir (Amiot & Bastian, 2017; Hills, 1993; Plous, 1991; Urquiza-Haas & Kotrschal, 2015; Wuensch vd., 1991). Mevcut çalışmada türcülüğün ve hayvanlara zihin atfının hayvan hakları için kolektif eylem yönelimiyle olan ilişkisinde hayvanlarla empatinin açıklayıcı rolünün sorgulanması hedeflenmiştir.

1.1 Türçülük ve İnsan-Hayvan İlişkileri

Ön yargı bir grubun üyelerine karşı açıktan ya da üstü kapalı biçimde olumsuzluk ya da antipati içeren her tür tutum, duygu ya da davranış olarak tanımlanmaktadır (Brown, 2010). İnsanların cinsiyetine ya da ırkına göre ön yargı ve ayrımcılığa maruz kalması sırasıyla *cinsiyetçilik* ve *ırkçılık* olarak isimlendirilirken insanların diğer türleri sistematik olarak kötüye kullanımı ise *türçülük* olarak adlandırılmaktadır (Dhont vd., 2016; Horta, 2010). Bu terim ilk defa 1970 yılında Richard Ryder'in hazırladığı, araştırma laboratuvarlarında hayvanlar üzerinde deneyler yapılmasına karşı çıkan bir bildiriye kullanılmış; bildiriye deney hayvanlarına insan türünün çıkarı doğrultusunda kötü muamele edilmesinin rasyonel değil türçü bir yaklaşım olduğu öne sürülmüştür (Ryder, 2004). İnsanlar, insan yararına olacaksa insanlar yerine hayvanlara zarar verilmesini ahlaki açıdan daha kabul edilebilir bulmaktadır (Caviola vd., 2021). Bu noktada türçülüğü, varlıkların ahlaki önem derecesinin türe üyeliğe göre belirlendiği bir dünya görüşü olarak yeniden tanımlamak mümkündür (Caviola vd., 2019; Singer, 1975). Türçülük yalnızca insan-hayvan ilişkisinde değil; aynı zamanda iki hayvan türü arasında yapılan ayrımcılıkta da gözlenebilmektedir. Örneğin, evcil hayvan kategorisine giren köpek, at gibi hayvanların etinin yenmesi düşünülmezken beden boyutu açısından onlara benzeyen kuzu, dana gibi hayvanların eti genelde sorgulanmaksızın tüketilmektedir. Ya da nesli tükenmekte olan kuş türleri için avlanma yasağı talep eden, yani bu kuş türlerinin istismarına karşı çıkan bazı insanlar tavuk tüketmeyi sürdürerek başka bir kuş türünün sömürüsüne sessiz kalabilmektedir. Haklar, çıkarların korunmasını sağlayan hukuki araçlardır (Francione, 2010). Singer'e (1981) göre insanlar dâhil tüm hayvanlar, acı çekmeme ya da yaşamlarını devam ettirme çıkarları bakımından eşittir; bu açıdan bakıldığında türçü bakış açısı nedeniyle diğer türlere göre daha aşağı ya da değersiz görülen türlerin haklar hiyerarşisinde dezavantajlı konuma geldiği söylenebilir.

Caviola ve diğerleri (2019) tarafından Amerika'da yürütülen bir araştırmada katılımcılardan 100 doları, insanlara ya da hayvanlara yardım eden iki dernek arasında paylaşırması talep edilmiş; onlara bağışladıkları her 10 doların, bir insanı ya da bir hayvanı bir günlük acı ya da ızdıraptan kurtaracağı bilgisi verilmiştir. Söz konusu çalışmada türçülük puanı yüksek katılımcıların "üstün" görülen türün üyelerine yardım eden kuruluşa, "daha aşağı" görülen türün üyelerine yardım eden kuruluşa göre daha fazla bağış yapacağı öngörülmüştür. Deney sonucunda katılımcıların ortalama 68 doları insani yardım kuruluşuna, 32 doları ise hayvanlara yardım eden kuruluşa pay ettiği görülmüştür. Bu bulgu; katılımcıların bir insanın acısını ya da ızdırabını, bir hayvaninkinden iki kat daha değerli bulduğuna işaret etmektedir. Bulgular ayrıca insan ve hayvanlar için ayrılan parasal yardım arasındaki farkın çalışma hipoteziyle uyumlu olarak özellikle daha türçü katılımcılarda daha yüksek olduğunu göstermiştir. Pek çok insan için insan türünün hayvanlara göre daha ileri bilişsel becerilere ve acı çekme kapasitesine sahip olduğu görüşü hayvanların bu çerçevede değersizleştirilmesini meşrulaştırabilir. Buna karşılık hayvanların insanlarınki gibi oldukça zengin bilişsel ve duygusal yaşamlara sahip olduğunu ortaya koyan bilimsel bulgulara rastlanmaktadır (de Waal, 2017). Caviola ve diğerleri (2019) yukarıda sözü edilen çalışmalarının devamında katılımcılardan şempanzeler ile ileri düzeyde zihinsel engele sahip bireylerin zekâ düzeylerini ve acı çekme kapasitesini puanlamasını istemiştir. Sonuçta katılımcılar şempanzeleri daha zeki bulsa da iki grubun acı çekme kapasitesi bakımından benzer olduğunu ifade etmiştir. Eğer üstün bilişsel yeteneklere sahip olmak farklı

türlere farklı (ayrımçı) muamele biçimlerini meşrulaştıran bir olgu olsaydı katılımcıların şempanzeleri destekleyen yardım kuruluşuna zihinsel engelli bireyleri destekleyen kuruluşa göre daha fazla para ayırması beklenirdi. Ancak araştırma bulguları bunun aksini göstermiş; katılımcıların 100 dolarlık toplam bütçenin ortalama 72 dolarını zihinsel engelli bireylere, 28 dolarını ise şempanzelere bağışladığı görülmüştür. Bu bulgular insanlara ayrıcalıklı muamele edilmesinin insanların bilişsel gelişmişliğinden ziyade yalnızca "üstün" görülen türe üye olmasıyla ilgili olduğunu öne süren türçülük hipotezi (Caviola, 2019) ile uyumludur.

İnsanlardan oluşan sosyal gruplar arasındaki eşitsizlikleri aleni bir şekilde desteklemek çoğu zaman mümkün olmayabilir; söz gelimi belli bir etnik grubun ya da yaş grubunun diğer etnik ya da yaş temelli gruplara göre daha aşağı ya da önemsiz olduğu görüşünü çok az insan açıkça dile getirebilir (Kteily vd., 2012). Buna karşılık pek çok insanın bir hayvanın yaşamının bir insaninkinden daha az değerli olduğu görüşüne açıkça katılması, yani insanların hayvanlardan üstün olduğu görüşünü alenen ifade etmesi çok daha kolaydır (Dhont & Hodson, 2014). Dolayısıyla diğer düşük statülü gruplara kıyasla türçülüğün hedefi olan hayvanların tartışmasız, en tipik düşük statülü grubu temsil ettiği ileri sürülebilir (Dhont vd., 2020). Singer'e (1981) göre ahlak çemberi hangi varlıkların ahlaki ilgiye değer olup olmadığını belirleyen sınırlara karşılık gelmektedir. Ahlaki ilginin derecesi bir varlığın haklarının ve refahının diğer her şeyin üstünde olduğuna inanmak ile bu varlığın ihtiyaçlarının ve haklarının öncelikli bir mesele olmadığını düşünmek arasında değişkenlik gösterebilir (Crimston vd., 2016). Başkalarına zarar vermemenin gerekliliği evrensel olarak benimsenen yaygın ahlaki inançlardandır (Graham vd., 2009; Gray vd., 2012). Buna karşılık yapılan araştırmalar, insanın üstünlüğüne ilişkin inançlar ile türçülüğün daha fazla et tüketimi ile, ayrıca hayvanların endüstriyel çiftçiliklerde, kürk üretiminde, kozmetik testlerde ya da sirk, rodeo gibi eğlence sektöründe insanın çıkarı doğrultusunda kullanımını destekleme ile ilişkili olduğunu göstermektedir (Caviola vd., 2019; Dhont & Hodson, 2014). Herrewijn ve diğerlerinin (2021) çalışmasında omnivor katılımcılara et üretimi yapılan domuz çiftliklerinde domuzların çiftlikteki yaşamından mezbahadaki ölümüne kadar olan yaşam döngüsünü anlatan bir sanal gerçeklik videosu izletildiğinde katılımcıların türçülük düzeyi artmış ve sonuçta da hayvanların acısıyla empati kurma eğilimleri düşmüştür. Bu noktada katılımcıların türçülüğü daha fazla benimseyerek sanal gerçeklik deneyiminin uyandırdığı olumsuz duygularla baş etmeye çalıştığı ifade edilmiştir. Caviola ve diğerleri (2021) ise yürüttükleri bir dizi deneysel çalışmada katılımcıların çok sayıda insanı kurtarmak için az sayıda insan yerine az sayıda hayvana zarar verilmesini ahlaki açıdan daha kabul edilebilir gördüğünü ortaya koymuştur. İnsanlardansa hayvanlara verilen zararı ahlaki açıdan daha kabul edilebilir görme eğiliminin katılımcıların türçülük düzeyleriyle ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgulardan hareketle türçülüğün, insanın ahlaki sorumluluk alanını insan türüyle sınırlandıran, hayvanların ızdırabına karşı empatik ilgiyi azaltan ve dolayısıyla insan türüne karşı işlenmesi hiçbir şekilde kabul edilebilir olmayan türden zararların hayvanlara verilebilmesini kolaylaştıran bir mekanizma olduğu ileri sürülebilir (Everett vd., 2019).

1.2 Hayvanlara Zihin Atfı ve İnsan-Hayvan İlişkileri

Hayvanların zihinsel kapasitelerine ilişkin algılar da hayvanlara yönelik ahlaki tutum ve davranışlar üzerinde belirleyicidir (Piazza & Loughnan, 2016). Hayvan zihnine inanç (*belief in animal mind*) hayvanların farkındalıkları, düşünceleri ve duygularının varlığına ilişkin görüşleri

kapsamaktadır (Hills, 1995). Gray ve diğerlerine (2007) göre varlıkların zihni "deneyim" (*experience*) ve "özelik" (*agency*) olmak iki temel boyutta algılanmaktadır. Deneyim boyutu; varlıkların açlık, korku, acı, haz gibi duyum kapasitesi ile hislerine ilişkin algılara karşılık gelir. Özelik boyutu ise varlıkların öz kontrol, yargılama, iletişim, düşünce, bellek gibi niyet etme ve eyleme geçme kapasitesine ilişkin algılardır. Deneyim kapasitesi; varlıkları iyilikten yarar sağlamaya ve kötülükten zarar görmeye açık hâle getirirken, özelik kapasitesi ise onların iyilik ya da kötülük yapma potansiyeli olduğuna işaret eder. Bu akıl yürütmeye paralel olarak deneyim algısı, varlıklara ahlaki haklar tanıma ile, özelik algısı ise onlara ahlaki sorumluluklar yükleme ile ilişkili bulunmuştur (Gray vd., 2007, 2012). Hayvanlar genel olarak deneyim boyutunda yüksek, özelik boyutunda düşük algılanır (Gray vd., 2007); bu algı sonucunda hayvanlara daha düşük ahlaki sorumluluk yüklenirken daha fazla ahlaki hak tanınması beklenebilir. Deneyim kapasitesiyle ilgili bir kavram olan duyumsama bilinci (*sentience*), yani acı çekebilme ya da acı çektiğini hissedebilme kapasitesi "hayvan refahı" (*animal welfare*) ve "hayvan hakları" (*animal rights*) olarak ikiye ayrılabilir farklı hayvan savunuculuğu pozisyonları ile yakından ilişkilidir (Thovex, 2022). Hayvanları insandan daha aşağı gören hayvan refahı yaklaşımı, insanca muamele edildiği ve gereksiz acı çektilmediği müddetçe hayvanların insan yararına kullanımının meşru olduğunu savunur ve hayvan kullanımının onlara eziyet etmeme ilkesine göre düzenlenmesini talep eder (Francione, 2010). Hayvan hakları yaklaşımına göre ise acı çekme bilincine sahip olan tüm canlılar, hayvan ya da insan olmasından bağımsız, eşit ve özgür yaşama hakkına sahip olmalıdır (Thovex, 2022); dolayısıyla hayvanların insan çıkarı için kullanımı durdurulmalıdır.

İnsanların hayvan zihnine ilişkin algıları oldukça esnek ve değişkendir (Bastian vd., 2012). Kimi insanlar hayvanlara insani özellikler yakıştırarak (antropomorfizm) hayvanların zihin kapasitesini abartırken (Burghardt, 2004) kimileri ise hayvan zihnini tamamen reddetmektedir (Singer, 1975). İnsanlar kendi yalnızlıklarını dindirmek için evcil hayvanları duygulu / duygulanabilen varlıklar olarak algılayabilir (Epley vd., 2008). Bununla birlikte dünya üzerindeki insanların çoğu et tüketmektedir ve et tüketimi hayvan besiciliğini ve her yıl milyonlarca hayvanın öldürülmesini gerektirmektedir (Joy, 2020). Ancak et tüketenler de dâhil pek çok insan hayvanların acı çekmesini yanlış ve duygusal açıdan rahatsız edici bulmaktadır (Cornish vd., 2016). İnsanların et tüketimi tercihleri ile hayvan ızdırabına yönelik ahlaki tepkileri arasındaki psikolojik gerilim "et ikilemi" olarak isimlendirilmektedir (Bastian & Loughnan, 2017). Et yemeyi sürdüren insanların bu eylemlerini ahlaki açıdan daha az çelişkili hâle getirmesinin yollarından biri hayvanların zihin kapasitesini azımsamak ya da reddetmektir (Singer, 1981). Zihin "duyum" (*sensation*) ve "akıl" (*intellect*) kapasitesi olarak kavramsallaştırıldığında bu melekelerden özellikle duyum ya da duyumsama varlıkların acı çekmesi için gerekli bir özelliktir (Loughnan vd., 2010). Deneysel bir araştırmada et ikram edilen katılımcıların kontrol grubuna göre genel olarak hayvanlara ve tükettikleri hayvana (yani ineklere) karşı ahlaki endişeleri azalmış; buna paralel olarak aynı katılımcılar tükettikleri hayvanın duyum kapasitesini de daha düşük algılamıştır (Loughnan vd., 2010). Ayrıca katılımcılara kendi kültürlerinde yenilebilir olan ve olmayan hayvanların zekâ düzeyinin yüksek ya da düşük olduğuna ilişkin bilgi verildiğinde (Piazza & Loughnan, 2016); bu bilgi, yenilebilir hayvanlara verilen ahlaki önem derecesinde bir farklılaşmaya yol açmamıştır. Buna karşılık yenilemeyen hayvanların zekâsının yüksek olarak tanımlandığı durumda düşük zekâ koşuluna göre insanların bu hayvanlara kötü muamele

edilmesinden daha fazla rahatsızlık duyduğu görülmüştür. Bilewicz ve diğerleri (2011) tarafından yürütülen çalışmada ise omnivor katılımcıların kendi kültürlerinde yenilemeyen hayvanlara (köpeklere) yenilebilir hayvanlara (domuzlara) göre daha fazla duygu atfettiği, buna karşılık vejetaryen katılımcılarda bu farkın gözlenmediği tespit edilmiştir. Ayrıca hayvanların insan çıkarı doğrultusunda kullanımını ahlaki açıdan kabul edilebilir bulan kişilerin hayvanlara daha düşük duyum ve biliş kapasitesi atfettiği görülmüştür (Caviola vd., 2021). Bu bulgular ışığında insanların, hayvanların insan çıkarı doğrultusunda zarar görmesini ya da öldürülmesini meşrulaştırmak ve bu eylemlerden kaynaklı suçluluk duygusunu ya da ahlaki çekincelerini azaltmak için bazı hayvanları hissiz, akılsız ya da duygusuz olarak algılamaya başladığı söylenebilir.

Buna karşılık insanlar hayvanları acıyı deneyimleyebilen ve zihinsel karmaşıklığa sahip varlıklar olarak algıladığı nispette onların çıkarlarına karşı daha hassas hâle gelmektedir. Görgül araştırmalar, hayvanların bir zihne sahip olduğu inancının onlara yönelik artan empati düzeyleri (Hills, 1995) ve hayvanların deney, eğitsel, süs, eğlence ya da finansal kazanç maksatlı kullanımına karşı çıkma eğilimiyle ilişkili olduğunu göstermiştir (Knight vd., 2004). Bununla birlikte hayvan zihni inancı; hayvan refahı savunucularında, genel halka ya da bilim adamlarına göre daha yüksektir (Knight vd., 2009). Benzer şekilde hayvan refahı hassasiyeti ile hayvan zihni inancı arasında pozitif korelasyon olduğu görülmüştür (Kupsala vd., 2016). Çocuklarla yapılan bir diğer çalışmada da hayvan zihnine inanç, hayvanlara insanca ve şefkatli muamele tarzı ile ve hayvanlara kasıtlı / kasıtsız eziyet edilmesine ya da hayvan ihmaline karşı çıkma ile ilişkili bulunmuştur (Hawkins & Williams, 2016). Bu bulgular, hayvanlara zihin atfının hayvanların insanın ahlaki sorumluluk alanına girmesi bakımından önemli olduğuna işaret etmektedir.

1.3 Hayvanlarla Empati Kurma ve İnsan-Hayvan İlişkileri

Empati de ahlaki ilgi sınırlarının insan türünü aşarak hayvanları kapsayacak şekilde genişlemesine yardımcı olabilir (Kristjánsson, 2004; Verducci, 2000). *Empati*, bireyin karşısındakinin duygusal durumuyla hızlı ve otomatik şekilde bağ kurması olarak tanımlanmaktadır (de Waal, 2008). Empati, diğerinin duygularını fark etme ve anlama ya da onun zor durumundaki bakış açısını hayal edebilmeye karşılık gelen *bilişsel empati*, kişinin diğerinin duygularından etkilenme derecesine karşılık gelen *duygusal empati* ve zor durumda olan diğerine yardım etme isteğine karşılık gelen *davranışsal empati* ya da *empatik ilgi* olmak üzere üç alt türde ele alınabilir (Davis, 1983; Reid vd., 2013). İnsanlara yönelik empati ile hayvanlara yönelik tutumların ilişkili olduğunu ortaya koyan araştırmalara rastlanmaktadır. Örneğin, Taylor ve Signal'in (2005) çalışmasında empatik ilginin hayvanların refahına yönelik tutumlarla ilişkili olduğu görülmüştür. Furnham ve diğerlerinin (2003) çalışmasında ise hayvanların tıbbi ve psikolojik araştırmalarda kullanımına ilişkin tutumlar empatik ilgi ve kişisel sıkıntıyla ilişkili iken, bilişsel empati ile ilişkili değildir. Yürütülen bir diğer çalışmada (Signal & Taylor, 2007) hayvan haklarını koruma alanında çalışan bireylerin genel halktan bireylere kıyasla hem insanlara yönelik empati düzeylerinin hem de hayvan refahı yanlısı tutumlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca insanlara yönelik empati ile hayvan refahı yanlısı tutumlar arasındaki pozitif ilişki özellikle hayvan haklarını koruma alanında çalışan katılımcı grubunda daha yüksek çıkmıştır.

İnsanlara yönelik empatiden farklı olarak hayvanlarla empati kurma bir hayvanın acı çekmesi durumunda uyanan duygusal durumdur (Rothgerber & Mican, 2014). İnsanlar ile insan dışı varlıklar arasındaki farklılıklara ilişkin algılanan sınırların esnemesini sağlayan antropomorfizm (yani diğer varlıklara insanî özellikler atfetme), insanların bu varlıklarla empati kurmasını kolaylaştıran bir mekanizma olarak öne sürülmüştür (Tam, 2015; Waytz vd., 2010). Zira insanlar ve insan dışı varlıklar arasında algılanan benzerlikler, insanların zihin durumları ve duygularına ilişkin sahip olunan bilgilerin hayvanların davranışlarına ilişkin çıkarım yapmada kullanılabilmesini, böylelikle hayvanlarla daha kolay empati kurmayı mümkün kılabılır (Niemyjska vd., 2018). Myers (2007) hayvanlarla empati kurmayı kolaylaştıran ipuçları arasında hayvanların aynı insanlar gibi hareket etme, yemek yeme, oyun oynama ya da sosyal rolleriyle uyumlu eylemler sergileyerek özneye dönüşmesinin ve duygularını gösterebilmesinin önemine dikkat çekmiştir. Yürütülen araştırmalar insanların, insanla benzerliği yüksek olan hayvanlara karşı daha yüksek empati ve ilgi gösterdiğini ortaya koymuştur (Plous, 1993). Romanya'daki bir çevre örgütünün sosyal medya takipçileriyle yürütülen oldukça büyük örneklemlerli bir araştırmada ($N = 2.638$) hayvanlara zihin atfının, hayvanlara yönelik empatik ilgi ve bilişsel empatiyle ilişkili olduğu; iki empati puanı ile antropomorfik inançların ise hayvanlara olumsuz muamele edilmesine karşı hassasiyeti açıkladığı görülmüştür (Apostol vd., 2013). Hayvanlara yönelik empati aynı zamanda katılımcıların türcülük düzeyinde (Herrewijn vd., 2021) ve et yeme isteğindeki düşüş ile ilişkilidir (Rothgerber & Mican, 2014).

Empati, toplumda güçsüz grupların refahını ve haklarını önemseme ve onların istismar edilmemesi ilkesini benimseme ile yakından ilişkilidir (Batson vd., 2002). Kolektif eylemler, toplumsal eşitsizlikler ve adaletsizliklere karşı sosyal değişimin kilit mekanizmalarından biri olarak kabul edilmektedir (van Zomeren & Iyer, 2009). İnsanlar, etnisite ya da toplumsal cinsiyet temelli sistemsel ayrımcılıkla mücadele etmek için kolektif eyleme geçebileceği gibi hayvanlar adına da kolektif eylemler gerçekleştirebilir (Amiot & Bastian, 2017). Gösterilere katılma gibi kitlesel politik eylemler kadar dilekçe imzalama ya da oy verme gibi birey düzeyindeki eylemler de kolektif eylem olarak sınıflandırılmaktadır (Brady, 1994). Ayrıca insanlar, kolektif eylemleri yönetmek ve daha fazla insanın kendilerini desteklemesini sağlamak üzere toplumsal hareket örgütleri kurarak da toplumsal değişime ön ayak olabilir (Klandermans, 1997). Hayvanların duygularını, deneyimlerini ya da ihtiyaçlarını anlamak ya da hissetmek onların ihtiyaçlarının karşılanmadığı ya da hayatlarını iyileştirme şansının olabileceği durumları empatik şekilde fark etmeyi kolaylaştırabilir (Young vd., 2018). Bu akıl yürütmeye paralel olarak hayvanlarla kurulan empati, hayvanların gördüğü eziyet ve zorluklara ilişkin farkındalık ve hayvan haklarının ve refahının artırılmasına yönelik ilgi ve destekle yakından ilişkilidir (Hills, 1993; Plous, 1991; Urquiza-Haas & Kotrschal, 2015; Wuensch vd., 1991). Benzer şekilde bir hayvanla empati kurmaya teşvik edilen üniversite öğrencilerinin, okul komitesinin diğer toplumsal sorumluluk projeleri yerine özellikle çevreci örgütlere daha fazla parasal kaynak aktarmasını desteklediği görülmüştür (Berenguer, 2007). Ayrıca hayvanlarla empati ile yakından ilişkili bir kavram olan hayvanlara bağlılık düzeyinin de boylamsal olarak hayvan hakları aktivizmi ile hayvanlar adına kolektif eyleme geçme niyetiyle ilişkili olduğu ortaya koyulmuştur (Amiot & Bastian, 2017).

1.4 Mevcut Çalışma

Bir dış grup üyesine karşı empati hissetmek, dış gruba yönelik daha olumlu tutumlarla ve dolayısıyla hedef dış grup üyesine ve genel olarak dış gruba yönelik yardım etme davranışıyla ilişkilidir (Batson vd., 1997; Taylor vd., 2020). Dış gruba yönelik toplum yanlısı davranışlar, belli bir grup üyesine fayda sağlayan paylaşma, rahatlatma ve yardım etme gibi *kişiler arası yardım*, dış grubun üyeleri kadar daha geniş toplumsal kesimlerin iyiliğini hedefleyen *sivil ya da siyasal katılım* ya da dış grubun toplumdaki şartlarını iyileştirmeye yönelik *kolektif eylem* formunu alabilir (Taylor & McKeown, 2021). Bu çalışmada hayvanların yaşam şartlarının sistemsel /hukuki olarak değiştirilmesine katkı sunabilecek hayvan hakları için kolektif eylem yönelimiyle ilişkili değişkenlerin belirlenmesi hedeflenmektedir. Türcü inançlar, hayvanlara yönelik ayrımcı muamelenin ahlaki açıdan bir sorun teşkil etmediğini ima ederken, buna paralel olarak hayvanlara karşı ahlaki ilginin azalmasına sebep olmaktadır (Caviola vd., 2019; Herrewijn vd., 2021). Dolayısıyla türcülük hayvanlarla empati kurmayı zorlaştırarak (Everett vd., 2019) hayvan hakları için kolektif eylem yönelimindeki düşüş ile ilişkili olabilir. Bu doğrultuda mevcut çalışmada test edilen ilk hipotez (H₁) şu şekildedir:

H₁: Hayvanlarla empati kurma, türcülük ile hayvan hakları için kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkiyi dolaylı olarak açıklar.

Hayvan zihnini yok sayma, türcülüğün en temel özelliği olarak kabul edilmektedir (Caviola vd., 2019) ve zihin atfı, hayvanların ahlaki açıdan ne kadar önemsendiği ile yakından ilişkilidir (Piazza & Loughnan, 2016). Bu çalışmada hayvanların zihin kapasitesi "duyum" ve "akıl" kapasitesi olmak üzere iki boyutta değerlendirilmiştir. Hayvanların duyum kapasitesine ilişkin atıflar hayvan haklarına kolektif hassasiyetle doğrudan ilişkili olabilir; zira bu kapasite hayvanların acıyı hissedebilmesi için gerekli bir özelliktir (Loughnan vd., 2010) ve hayvanların hissetme ya da acı çekme potansiyeline ilişkin algılar, hayvanlara olumsuz muamele edilmesine karşı duyarlılık geliştirme ve hayvanlara karşı ahlaki sorumluluk üstlenme açısından merkezî bir rol üstlenir (Bentham, 2000; Epley & Waytz, 2009; Gray vd., 2007; Gray & Wegner, 2009). Bununla birlikte Haslam ve diğerlerine (2008) göre hayvanların antropomorfize edilmesinde yani insanlara benzetilerek algılanmasında en önemli unsur, onlara atfedilen zekâ ya da akıl kapasitesidir. Antropomorfizm ya da insan-hayvan benzerliğine ilişkin algılar, hayvanlarla empati kurma açısından kritik bir unsur olarak kabul edilmiştir (Niemyjska vd., 2018). Bu noktada hayvanların hem duyum hem de akıl kapasitesine ilişkin atıflar onlarla empati kurmayı kolaylaştırarak (Eddy vd., 1993) hayvan hakları için kolektif eylem yönelimiyle dolaylı bir ilişki gösterebilir. Bu doğrultuda çalışmada test edilen ikinci hipotez (H₂) şu şekildedir:

H₂: Hayvanlarla empati kurma, hayvanların duyum ve akıl kapasitesine ilişkin atıflar ile hayvan hakları için kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkiyi dolaylı olarak açıklar.

Hayvanların endüstride, tıbbi araştırmalarda ve zirai alanlarda kullanımı, hayvanların hakları ve refahına ilişkin tartışmaları alevlendirmiştir (Dhont vd., 2019; Singer, 1975) ve insan-hayvan ilişkileri, günümüzde türcülükle mücadele üzerinden yeniden tanımlanmıştır (Dhont vd., 2020). Bu noktada türcülük ve hayvanlara zihin atfı gibi kavramları ele alan mevcut çalışmanın, hayvan hakları için kolektif olarak harekete geçme süreçlerinin ardındaki psikolojik mekanizmaların anlaşılmasına katkı sunması beklenmektedir. Ayrıca türcülüğün ırkçılık ve cinsiyetçilik gibi diğer

ön yargılarla psikolojik açıdan ilişkili olduğu (Dhont vd., 2020) göz önüne alındığında, hayvan hakları için kolektif eylem yönelimini anlamayı hedefleyen mevcut çalışmanın aynı zamanda toplumsal yaşamdaki diğer eşitsizliklerin giderilmesini hedefleyen kolektif eylemleri öngörebilmek açısından dış gruplarla empatinin rolü hakkında bilgilendirici olabileceği düşünülmektedir.

2. Yöntem

2.1 Katılımcılar

Bujang ve diğerlerine (2017) göre dolaylı etkileri sınamaya dayalı hipotezler en az 300 kişilik örneklerle test edilmelidir. Bu doğrultuda, korelasyonel desene sahip mevcut araştırma için elverişlilik örnekleme yöntemi kullanılarak gönüllülük esasına göre 300 katılımcıya erişilmiştir. Ancak 18 yaş altında olduğu tespit edilen bir katılımcı veri setinden çıkartılmıştır. Analiz seti 196 kadın ve 103 erkek katılımcıdan oluşmaktadır ($N = 299$). Yaş ranjı 18 ila 61 arasında değişen örneklemin yaş ortalaması 25,56'dır ($SD = 7,80$). Lisans öğrencileri, katılımcıların %59'unu oluşturmaktadır. Örnekleme hâlihazırda bir evcil hayvanı olduğunu beyan eden katılımcıların oranı %31'dir.

2.2 Veri Toplama Araçları

2.2.1 Demografik Bilgi Formu

Demografik bilgi formu yardımıyla katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi ve hâlihazırda bir evcil hayvana sahip olup olmadıkları hakkında bilgi alınmıştır.

2.2.2 Türçülük Ölçeği

Katılımcıların türçülük ideolojisini ne düzeyde benimsediğini değerlendirmek üzere Caviola ve diğerlerinin (2019) geliştirdiği ve Altınal'ın (2019) Türkçeye çevirerek psikometrik özelliklerini sınavdığı Türçülük Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek altı maddeden oluşmaktadır (ör. "Hayvanların birer eşya gibi alınıp satılabilmeleri ahlaken kabul edilebilir."). Maddelerin puanlanmasında 7'li Likert dereceleme ölçeği kullanılmaktadır (1 = *kesinlikle katılmıyorum*; 7 = *kesinlikle katılıyorum*). Ters kodlanan 5. madde ("Şempanzeler yaşama hakkı ya da işkence görmeme hakkı gibi temel insan haklarına sahip olabilmelidir.") düşük madde-toplam korelasyonu ($r = 0,14$) gösterdiğinden mevcut çalışmada ortalama ölçek puanlarının ($\alpha = 0,61$) hesaplanmasında bu madde dışarıda tutulmuştur.

2.2.3 Hayvanlara Zihin Atfı Ölçeği

Hayvan türlerini; insanlarla nasıl bir ilişkiye sahip olduğu, toplumda ne tür işlevler gördüğü ya da nasıl algılandığına göre "dost hayvanlar" (ör., kedi, köpek), "yenilebilir hayvanlar" (ör., inek, tavuk), "itici vahşi hayvanlar" (ör., yılan, kurbağa) ve "çekici vahşi hayvanlar" (ör., yunus, şempanze) olmak üzere dörde ayırmak mümkündür (Leite vd., 2019). Zihin kapasitesine ilişkin değerlendirmeler katılımcıların hangi hayvana odaklandığına göre değişkenlik

göstereceğinden (Bastian vd., 2012; Gray vd., 2007) mevcut çalışmada ölçme tutarlılığını artırmak üzere katılımcılardan genel olarak hayvanlar yerine belli bir hayvan türünün zihin kapasitesini değerlendirmesi talep edilmiştir. Önceki çalışmalar, katılımcıların "dost" ve "çekici vahşi" hayvan kategorilerine en yüksek düzeyde, "itici vahşi" hayvanlara ise en düşük düzeyde zihinsel kapasite atfettiğini ortaya koymuştur (Bastian vd., 2012; Gray vd., 2007). Buna karşılık "yenilebilir" hayvanlara ise orta düzeyde zihinsel kapasite atfedildiği görülmüştür (Bastian vd., 2012). Mevcut çalışmada hayvanların zihin kapasitesine ilişkin alınan ölçümde yeterli düzeyde değişkenlik elde etmek için katılımcıların "yenilebilir" hayvan kategorisinde yer alan ineklerin zihin kapasitesini değerlendirmesi istenmiştir. Her ne kadar omnivor bireylere et üretimi ile hayvan ızdırabı arasındaki bağlantı hatırlatıldığında katılımcılar yaşadıkları ahlaki çelişkiyi durumsal olarak azaltmak için ineklere düşük zihin atfetse de (Bastian vd., 2012), geniş örneklerle yürütülen araştırmalarda ineklerin duyum kapasitesi kadar akıl kapasitesine de sahip varlıklar olarak algılandığı tespit edilmiştir. Örneğin, Kupsala ve diğerlerinin (2016) temsili bir Fin örneklemeyle ($N = 1.824$) yürüttüğü çalışmada katılımcılar sekiz farklı hayvan arasından köpekten sonra en yüksek zihin kapasitesine sahip tür olarak ineği belirtmiştir. Aynı katılımcıların %79'u ineklerin acı, ağrı ve duyu hissedebildiğini ve kendi türünün üyelerini ayırt edebildiğini, ayrıca %56-70'i ise ineklerin düşünebildiğini ve ölümü anlayabildiğini ifade etmiştir. Knight ve diğerlerinin (2009) çalışmasında ise ineklerin yüksek duyumsama bilincine ve orta düzeyde zekâ kapasitesine sahip varlıklar olarak algılandığı görülmüştür.

D'Andrade'a (1987) göre zihinsel durumları ve süreçleri algılar, istekler, düşünceler, niyetler ve duygular olmak üzere beşe ayırmak mümkündür. Bu doğrultuda Haslam ve diğerleri (2008) D'Andrade'ın önerdiği farklı süreçlerin tamamını kapsayacak şekilde 37 maddelik bir zihinsel yeterlikler listesi oluşturmuştur. Daha sonra Loughnan ve diğerleri (2010) bu listeden 18 maddeyi seçerek zihinsel özellikleri "duyum" ve "akıl" kapasitesi olmak üzere iki boyuta indirgemıştır. Mevcut çalışmada katılımcıların bir ineğe ne ölçüde zihin atfettiğini değerlendirmek üzere Loughnan ve diğerlerinin (2010) oluşturduğu bu 18 farklı zihinsel yeterliği içeren liste, ileri çeviri tekniği (Gregoire, 2018) ile Türkçeleştirilerek kullanılmıştır. Duyum kapasitesine karşılık gelen zihinsel yeterlikler "görme, işitme, tat alma, ağrı, açlık, haz, korku, mutluluk ve öfke" iken akıl kapasitesine karşılık gelen zihinsel yeterlikler ise "düşünme, hayal etme, isteme, ihtiyaç duyma, arzulama, niyet etme, planlama, seçim yapma ve akıl yürütme"dir. Katılımcılardan listelenen bu zihinsel durumları bir ineğin deneyimliyor olma derecesini 1 = *kesinlikle deneyimlemiyordur* ile 7 = *kesinlikle deneyimliyordur* arasında değişkenlik gösteren 7'li Likert ölçeğe puanlaması talep edilmiştir. Katılımcılar önce duyum, ardından akıl kapasitesi değerlendirmesi yapmıştır.

Hayvanların zihin kapasitesine ilişkin ölçek puanlarını hesaplamadan önce faktör çıkarma tekniği olarak temel eksen faktörleştirilmesi, eğiş döndürme yöntemi olarak Oblimin tekniği kullanılarak bir açımlayıcı faktör analizi yürütülmüştür. Sonuçta maddelerin iki faktörlü bir yapı gösterdiği ve tüm farklı zihinsel özelliklerin hedef alt faktörüne yük verdiği görülmüştür. "Duyum Kapasitesi" alt faktörü için madde yükleri 0,54 ile 0,88 arasında, "Akıl Kapasitesi" alt faktörü için ise 0,47 ile 0,80 arasında değişmiştir. Madde değişkenliğinin yaklaşık %37'si ilk faktör, %23'ü ise ikinci faktör tarafından açıklanmıştır. Ölçekten gelen puanlar duyum ($\alpha = 0,92$) ve akıl kapasitesini ($\alpha = 0,89$) temsil eden zihinsel özelliklerin ortalaması alınarak analize dâhil edilmiştir.

2.2.4 Hayvan Empati Ölçeği

Katılımcıların hayvanlarla ne ölçüde empati kurabildiğini değerlendirmek için Paul'un (2000) geliştirdiği 22 maddelik Hayvan Empati Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek, ilk olarak mevcut araştırmacılar tarafından ileri eviri tekniğiyle (Gregoire, 2018) Türkçeye çevrilmiş; ardından madde evirilerinin uygunluğunun evcil hayvan psikolojisi ve hayvan hakları savunuculuğu konularında bilgi ve deneyim sahibi bir sosyal psikolog tarafından kontrol edilmesi sağlanarak ölçeğin Türkçe formuna nihai şekli verilmiştir. Maddelerin puanlanmasında 7'li Likert dereceleme ölçeğinden yararlanılmıştır (1 = *tamamen katılmıyorum*; 7 = *tamamen katılıyorum*). Ölçekte 11 madde empatik duyguları, 11 madde ise empatik olmayan duyguları ifade etmektedir. Ölçek puanı hesaplanırken empatik olmayan duygulara ilişkin maddeler ters kodlanarak tek faktörlü genel empati puanı elde edilmektedir (Paul, 2000).

Mevcut Türkçe form ilk kez bu araştırmada kullanıldığından ölçek puanı hesaplanmadan önce madde puanları üzerinde faktör çıkarma tekniği olarak temel bileşenler analizi ile dik döndürme yaklaşımı olarak Varimax yönteminin kullanıldığı bir açımlayıcı faktör analizi yürütölmüştür. Öz değeri 1,00'i aşan dört faktör olsa da yamaç grafiğine göre madde puanlarını iki faktöre zorlamanın daha uygun olduğuna kanaat edilmiştir. Faktör çözünürlüğünün tutumluluğunu sağlamak için bir faktöre verdiği yük 0,40'ın altında kalan iki madde, farklı faktörlere verdiği yükler arası fark 0,15'ten küçük olan iki madde ile ilk faktördeki maddelerle anlamsal açıdan uyumsuz olan iki madde elenerek nihai iki faktörlü çözünürlük elde edilmiştir. Açığa çıkan faktörler "Duygusal Empati" (ör.; "Yardıma muhtaç yaşlı hayvanlar gördüğümde üzülrüm.", "Hayvanlara eziyet edildiğini gördüğümde çok sinirlerim.") ve "Bilişsel Empati" (ör.; "Yalnız kaldıklarında havlayıp uluyan köpeklere sinir olurum.", "Birçok insan evcil hayvanlarına haddinden fazla sevgi göstermektedir.") olarak isimlendirilmiştir; zira ilk faktör hayvanların acı çekmesine karşı hassasiyet ile ilgili maddeleri kapsarken, ikinci faktör ise hayvanların fiziksel ya da duygusal ihtiyaçları olmasını ya da insanlar tarafından sevilmesini anlamama ya da önemsememe ile ilişkili maddeleri içermektedir. Madde puanlarındaki değişkenliğin yaklaşık %32'sini açıklayan ilk faktör ($\alpha = 0,86$) için madde yükleri 0,67 ile 0,83 arasında, madde değişkenliğinin %16'sını açıklayan ikinci faktör ($\alpha = 0,80$) için ise madde yükleri 0,52 ile 0,74 arasında değişmiştir. Bilişsel empati puanı hesaplanırken bu faktöre yük veren maddeler ters kodlanmış; katılımcıların ortalama duygusal ve bilişsel empati puanları arttığıca onların hayvanlarla daha yüksek empati kurduğu varsayılmıştır.

Bu araştırmada empatinin dolaylı etkisine ilişkin hipotezler hayvanlarla genel empati değişkeni esas alınarak yazılmış olsa da mevcut faktör analizi sonuçlarının açığa çıkardığı "duygusal empati" ve "bilişsel empati" hipotez testi esnasında iki ayrı dolaylı etki mekanizması olarak analize dâhil edilmiştir. Böylelikle hayvanlarla empatinin farklı biçimlerinin çalışmadaki bağımsız ve bağımlı değişkenler arasındaki ilişkileri açıklamada nasıl bir rol oynadığına ilişkin karşılaştırmalı bir anlayış elde edilmesi hedeflenmiştir.

2.2.5 Hayvan Hakları İçin Kolektif Eylem Yönelimi Ölçeği

Katılımcıların hayvan hakları için kolektif eylemlere katılım yönelimini belirlemek amacıyla Bağci ve Turnuklu (2019), akal ve diğerleri (2016) ile Özkan'ın (2014) alışmalarından yararlanılarak yedi maddelik bir ölçüm aracı oluşturulmuştur. Bu doğrultuda dilekçe imzalama, sosyal

sorumluluk projesine katılma, barışçıl gösteriye katılma, derneğe üye olma, bağış yapma, köşe yazısı yazarak ya da kongre /sempozyum düzenleyerek insanları bilinçlendirme olmak üzere yedi farklı kolektif eylem formu seçilmiş; katılımcıların hayvan haklarının korunması, hayvan hakları konusunda farkındalık oluşturma, hayvan hakkı ihlallerinin önlenmesi ya da hayvanların yaşam koşullarının iyileştirilmesine yönelik bu farklı kolektif eylem biçimlerine katılım yönelimini değerlendirmek üzere maddeler hazırlanmıştır. Maddelerin (ör. "Hayvan haklarının korunması için bir dilekçe imzalamak isterim.") puanlanmasında 7'li Likert dereceleme ölçekleri kullanılmıştır (1 = kesinlikle katılmıyorum; 7 = kesinlikle katılıyorum). Açıklayıcı faktör analizi ölçeğin tek faktörlü bir yapıda olduğunu göstermiştir. Madde yükleri 0,78 ile 0,90 arasında değişen bu faktör, madde puanlarındaki değişkenliğin yaklaşık %75'inden sorumludur. Kolektif eylem yönelimi puanları ($\alpha = 0,94$) yedi maddeye ait puanların ortalaması alınarak hesaplanmıştır.

2.3 İşlem

Araştırma öncesinde Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilimsel Etik Değerlendirme Kuruluna başvuru yapılarak çalışmanın etik kurul onayı alınmıştır (Karar tarihi: 27.01.2023, Karar no: 2023/003). Google Forms aracılığıyla çevrim içi ortamda yürütülen bu anket çalışmasının başlangıcında katılımcılara çalışmanın amacı ve araştırma katılım /geri çekilme koşulları hakkında bilgi verilerek onam prosedürü uygulanmıştır. Ardından katılımcılardan demografik bilgi formu ile türcülük, hayvanlara zihin atfı, hayvan empati ve hayvan hakları için kolektif eylem yönelimi ölçeklerini yanıtlaması istenmiştir. Yaklaşık on dakika süren anket uygulamasının sonunda katılımcılara teşekkür edilerek araştırma sonrası bilgilendirme formu sunulmuş, çalışma hakkında daha fazla bilgi almak isteyen katılımcılar için araştırmacı irtibat bilgileri hatırlatılmıştır.

3. Bulgular

Çalışma değişkenlerine ilişkin betimsel istatistikler ve iki değişkenli korelasyonlar Tablo 1'de yer almaktadır. Hem dolaylı etki mekanizmaları ile hem de bağımlı değişkenle istatistiki açıdan anlamlı ilişki gösteren cinsiyet, yaş ve bir evcil hayvanı olup olmama durumu sonraki analizlere kontrol değişkenleri olarak dâhil edilmiştir.

Tablo 1

Betimsel İstatistikler ve Değişkenler Arası İkili Korelasyonlar

	M	SD	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Yaş	25,56	7,80	-	-0,04	-0,02	0,03	-0,10	-0,04	0,09	-0,11	-0,12 [*]
2. Cinsiyet ^a	-	-	-	-	0,00	-0,35 ^{**}	0,05	-0,02	0,21 ^{**}	0,24 ^{**}	0,20 ^{**}
3. Evcil hayvanı var – yok ^b	-	-	-	-	-	-0,12 [*]	0,02	0,14 [*]	0,13 [*]	0,21 ^{**}	0,20 ^{**}
4. Türcülük	1,87	0,91	-	-	-	-	-0,05	0,04	-0,27 ^{**}	-0,41 ^{**}	-0,20 ^{**}
5. Zihin atfı – Duyum Kapasitesi	5,87	1,20	-	-	-	-	-	0,30 ^{**}	0,42 ^{**}	0,15 [*]	0,25 ^{**}
6. Zihin atfı – Akıl Kapasitesi	3,40	1,34	-	-	-	-	-	-	0,15 ^{**}	0,04	0,18 ^{**}
7. Empati – Duygusal Empati	5,97	1,13	-	-	-	-	-	-	-	0,35 ^{**}	0,47 ^{**}
8. Empati – Bilişsel Empati	5,20	1,15	-	-	-	-	-	-	-	-	0,42 ^{**}
9. Kolektif Eylem Yönelimi	5,03	1,67	-	-	-	-	-	-	-	-	-

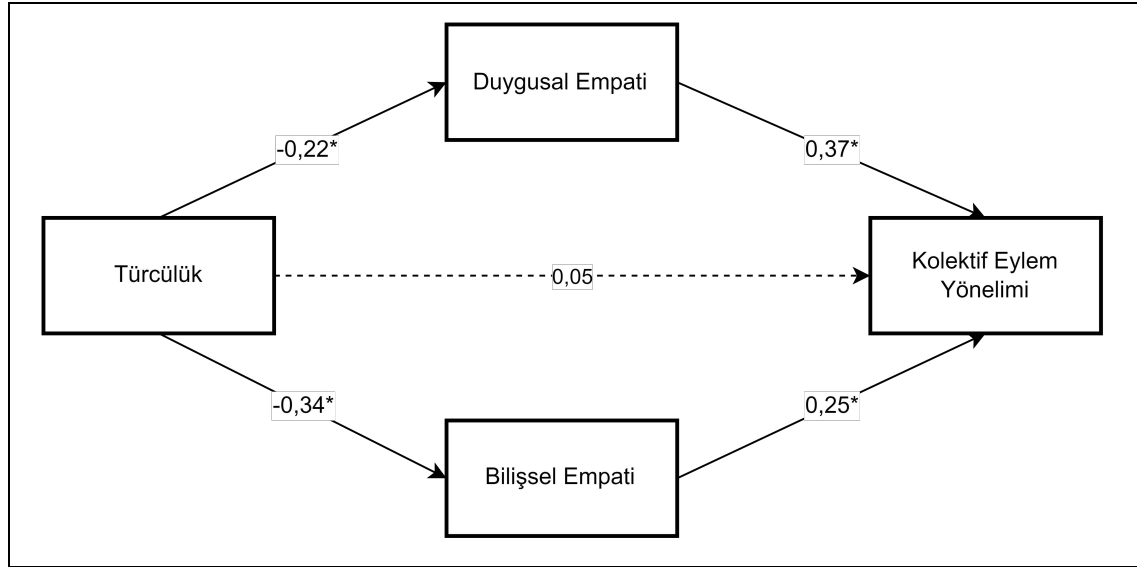
Notlar. N = 299. ^aCinsiyet: Erkek = 0, Kadın = 1. ^bEvcil hayvanı yok = 0, var = 1.

* $p < 0,05$. ** $p < 0,01$.

Hipoteze edilen dolaylı etkiler IBM SPSS Statistics 23.0 paket programında PROCESS MACRO eklentisi (4. Model, Preacher & Hayes, 2004) kullanılarak test edilmiştir. Bu etkilerin geçerliğini sınamak üzere 5.000 bootstrap örnekleme yardımıyla her bir dolaylı etki için %95 güven aralığı (Confidence Interval [CI]) elde edilmiştir. Hesaplanan güven aralığının sıfır (0) içermemesi durumunda gözlemlenen etkinin istatistiki açıdan anlamlı olduğuna kanaat edilmiştir. İlk modelde türçülük ve hayvan hakları için kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkide duygusal ve bilişsel empati değişkenlerinin dolaylı rolü sınanmıştır (bkz. Şekil 1). Bu model istatistiki açıdan anlamlıdır: $F(6, 292) = 22,78, p < 0,001, R^2 = 0,32$. Modele göre türçülük; duygusal empati: $b = -0,27, CI [-0,42, -0,13]$ ve bilişsel empati: $b = -0,44, CI [-0,58, -0,30]$ ile negatif yönde ilişkilidir. Ayrıca duygusal empati: $b = 0,55, CI [0,40, 0,70]$ ve bilişsel empati: $b = 0,36, CI [0,20, 0,52]$ puanları, kolektif eylem yönelimiyle pozitif yönde ilişkilidir. Türçülük ile kolektif eylem yönelimi arasındaki doğrudan ilişki anlamlı değildir: $b = 0,09, CI [-0,11, 0,29]$. Buna karşılık hem duygusal: $b = -0,15, CI [-0,24, -0,06]$ hem de bilişsel empatinin: $b = -0,16, CI [-0,27, -0,08]$, türçülük ile kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkiyi dolaylı olarak açıkladığı görülmüştür. Bu çalışmanın birinci hipotezi hayvanlarla empati kurmanın, türçülük ile kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkiyi dolaylı olarak açıklayacağını öne sürmüştür. Bulgulara göre türçülük ile kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişki Hipotez-1 ile tam uyumlu şekilde hem duygusal hem bilişsel empati puanlarındaki düşüş tarafından dolaylı olarak açıklanmıştır.

Şekil 1

Türçülük ile Hayvan Hakları İçin Kolektif Eylem Yönelimi Arasındaki Doğrudan ve Dolaylı İlişkiler İçin Standardize Yol Katsayıları

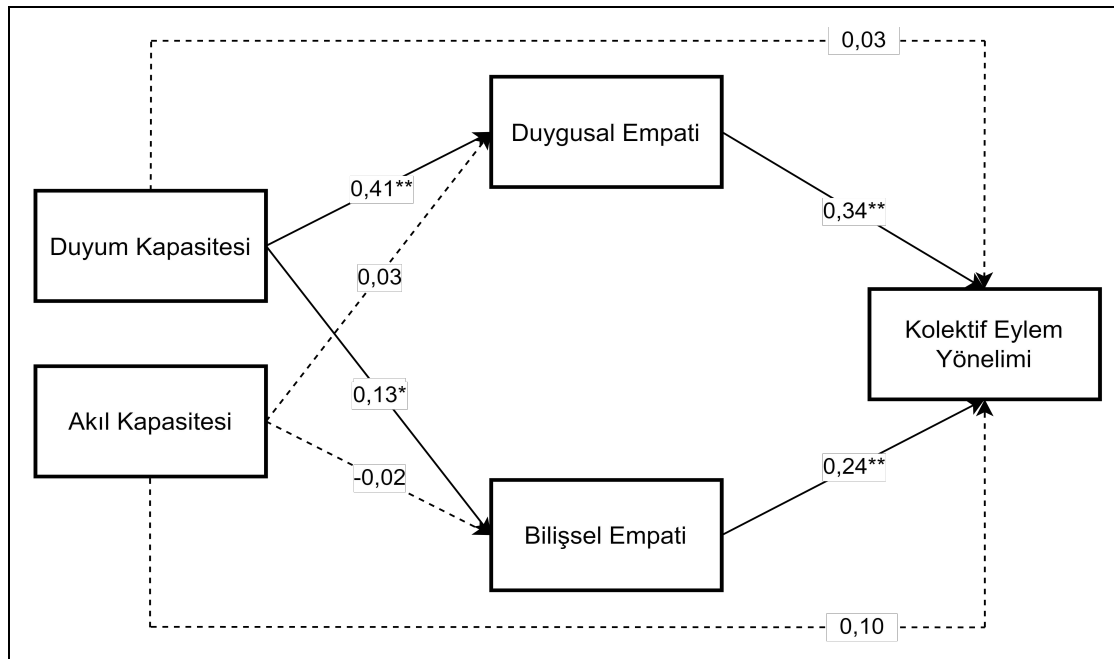
Not. Düz çizgiler istatistiki açıdan anlamlı, kesikli çizgiler ise istatistiki açıdan anlamsız ilişkileri göstermektedir.
* $p < 0,001$.

İkinci modelde ise hayvanlarla duygusal ve bilişsel empati kurmanın, hayvanlara atfedilen zihin kapasitesi ile hayvan hakları için kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkiyi açıklamadaki dolaylı rolü sınanmıştır (bkz. Şekil 2). Test edilen bu model de istatistiki açıdan anlamlıdır: $F(7, 291) = 20,26, p < 0,001, R^2 = 0,33$. Modele göre hayvanların duyum kapasitesine ilişkin atıflar hayvanlarla duygusal: $b = 0,39, CI [0,29, 0,49]$ ve bilişsel empati kurma: $b = 0,12, CI [0,01, 0,23]$ ile pozitif yönde ilişkilidir. Buna karşılık hayvanların akıl kapasitesine ilişkin atıfların duygusal: b

= 0,02, CI [-0,07, 0,11] ya da bilişsel empati: $b = -0,02$, CI [-0,12, 0,08] ile olan ilişkisi istatistiki açıdan anlamlı değildir. Bununla birlikte duygusal: $b = 0,50$, CI [0,33, 0,67] ve bilişsel empati: $b = 0,35$, CI [0,19, 0,50] puanları, kolektif eylem yönelimiyle pozitif yönde ilişkilidir. Hayvanların duyumu: $b = 0,04$, CI [-0,11, 0,19] ya da akıl kapasitesine: $b = 0,12$, CI [-0,01, 0,24] ilişkin atıflar kolektif eylemlere katılım yönelimiyle doğrudan ilişkili değildir. Ancak duygusal empatinin dolaylı etkisi yardımıyla hayvanların duyumu kapasitesine ilişkin atıflar ile kolektif eylem yönelimi arasında istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki vardır: $b = 0,19$, CI [0,09, 0,33]. Buna karşılık bilişsel empati bu iki değişken arasındaki ilişkiyi dolaylı olarak açıklamamıştır: $b = 0,04$, CI [-0,00, 0,11]. Benzer şekilde ne duygusal: $b = 0,01$, CI [-0,04, 0,06] ne de bilişsel empati: $b = -0,01$, CI [-0,04, 0,03] hayvanların akıl kapasitesine ilişkin atıflar ile kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkide dolaylı bir rol üstlenmemiştir. Araştırmanın ikinci hipotezine (H_2) göre hayvanlarla empati kurmanın, hayvanların duyumu ve akıl kapasitesine ilişkin atıflar ile kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkiyi dolaylı olarak açıklayacağı öne sürülmüştür. Bulgular artan duygusal empati puanlarının hayvanların duyumu kapasitesine ilişkin atıflar ile kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkiyi dolaylı olarak açıkladığını göstermiştir. Buna karşılık bilişsel empati puanları, iki değişken arasındaki ilişkiyi açıklayıcı bir rol üstlenmediğinden duyumu kapasitesiyle bağlantılı olarak tespit edilen dolaylı etkiler Hipotez-2'yi kısmen desteklemiştir. Ancak duygusal empati ile kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkide bilişsel empatinin dolaylı etkisini gösteren güven aralığının alt limiti neredeyse sıfır (0) olduğundan bu etkiye ilişkin yapılan çıkarımın istikrarsız olabileceği düşünülmektedir. Bununla birlikte mevcut bulgular ne duygusal ne de bilişsel empatinin hayvanlara akıl atfı ile kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkiyi dolaylı olarak açıklamadığına işaret etmektedir. Akıl kapasitesiyle bağlantılı dolaylı etkiler istatistiki açıdan anlamlı olmadığından bu bulgular Hipotez-2 ile uyumsuzdur.

Şekil 2

Hayvanların Duyumu ve Akıl Kapasitesine İlişkin Atıflar ile Hayvan Hakları İçin Kolektif Eylem Yönelimi Arasındaki Doğrudan ve Dolaylı İlişkiler İçin Standardize Yol Katsayıları

Not. Düz çizgiler istatistiki açıdan anlamlı, kesikli çizgiler ise istatistiki açıdan anlamsız ilişkileri göstermektedir.

* $p < 0,05$. ** $p < 0,001$.

4. Tartışma

De Waal (2017) Darwin'in görüşleri doğrultusunda insanlar ve hayvanlar arasındaki zihinsel farklılıkların türsel bir ayırmadan ziyade bir derece meselesi olduğuna dikkat çekerek insan-hayvan ayırımına ilişkin sınırları bulanıklaştırmayı önerir. Mevcut çalışmada insan-hayvan ayırımını belirginleştiren türçülük ile bu farklılıkları bulanıklaştıran hayvanlara zihin atfının hayvan hakları için kolektif eylemlere katılım yönelimiyle olan ilişkisi incelenmiştir. İki farklı modelde hayvanlara yönelik empati bu ilişkileri açıklayan dolaylı etki mekanizması olarak sınanmıştır.

Bulgular hayvanlarla duygusal ve bilişsel empati kurmanın türçülüğün hayvan hakları için kolektif eylem yönelimiyle olan ilişkisini dolaylı şekilde açıkladığını ortaya koymuştur. Bu bulgu, hayvanlarla duygusal ve bilişsel empati kurmayı zorlaştırabilen türçülüğün kolektif eylem yönelimini sekteye uğratabileceğini göstermektedir. Bu doğrultuda insanların ahlaki ilgi alanını yalnızca insan türüyle sınırlandıran türçülüğün (Caviola vd., 2019, 2021; Singer, 1975) hayvanların ızdırabına kayıtsız kalma ve onların bakış açısını almayı zorlaştırma yoluyla insanların hayvan hakları konusunda kolektif sorumluluk üstlenmesini zorlaştırabileceği ileri sürülebilir.

Çalışmada zihin kapasitesiyle hayvan hakları için kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkide hayvanlarla duygusal ve bilişsel empati kurmanın dolaylı etkisi de sınanmıştır. Zihin kapasitesi "duyum" ve "akıl" kapasitesi olarak kavramsallaştırıldığında (Loughnan vd., 2010) duyum kapasitesi ile hayvan hakları için kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkide özellikle hayvanlara yönelik duygusal empatinin açıklayıcı bir rol üstlendiği görülmüştür. Duyum kapasitesi ile hayvanlara yönelik bilişsel empati arasındaki ikili ilişki doğrulanmış olsa da (bkz. Şekil 2), duyum kapasitesi ile kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkide bilişsel empatinin dolaylı etkisi doğrulanamamıştır. Bu bulgu bilişsel empatidense duygusal empatinin hayvanlara ilişkin tutumlar üzerinde daha belirleyici olduğunu ortaya koyan çalışmalarla (Furnham vd., 2003; Taylor & Signal, 2005) uyumlu olsa da ilgili dolaylı etkinin daha geniş örneklerle yeniden sınanması bilişsel empatinin duyum kapasitesi ile kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkiyi açıklayıcı rolüne dair daha istikrarlı sonuçlar elde edilmesine yardımcı olabilir. Zira test edilen modelde "duyum kapasitesi → bilişsel empati → kolektif eylem yönelimi" yoluna ait dolaylı etkinin güven aralığının alt limiti neredeyse sıfır (0) olduğundan bilişsel empatiyle bağlantılı dolaylı etkinin duygusal empatiyle bağlantılı dolaylı etkiye göre daha istikrarsız olabileceği düşünülmektedir.

Çalışmada test edilen bir diğer zihin boyutu olan "akıl kapasitesi"yle bağlantılı hiçbir dolaylı etki çalışma beklentilerinin aksine doğrulanamamıştır. Zira hayvanların akıl kapasitesine ilişkin atıflar empati boyutlarıyla ilişkili olmadığından kolektif eylem yönelimiyle dolaylı olarak ilişki göstermemiştir. Hayvanlara zihin atfı ile empati puanları arasındaki ilişkinin yalnızca şehirde yaşayanlar ve hayvan hakları savunucuları için geçerli olması, buna karşılık çiftçilerde bu ilişkinin gözlenmemesinden hareketle Hills (1995) hayvan zihnine ilişkin inançların her zaman güçlü empati duyguları için yeterli olmayabileceğini öne sürmüştür. Bununla birlikte insanların hayvanların bilişsel gelişmişliklerine ilişkin bilimsel bilgilere maruz kaldıklarında bu bilgilere dayalı olarak hayvan zihnine ilişkin önceki algılarını değiştirmede daha şüpheli ve isteksiz olduğu görülmüştür (Leach vd., 2023). Her ne kadar antropomorfizm hayvanlarla empati

kurmayı kolaylaştıran bir mekanizma olarak öne sürülmüş olsa da (Niemyjska vd., 2018), insan-hayvan benzerliğinin hangi boyutta algılandığı insanlar tarafından şüphe uyandırıcı görülebileceğinden mevcut çalışmada hayvanlara akıl atfının empatiyle öngörülen ilişkisi doğrulanmamış olabilir. Ayrıca Bentham'a (2000) göre bir varlığa eziyet etmenin ahlaki açıdan kabul edilebilir olup olmadığı konusunda asıl cevaplanması gereken soru bu varlığın düşünülmesi ya da konuşabilmesi değil, onun acı çekip çekemediğidir. Gray ve diğerlerinin (2007) zihin algısına ilişkin yürüttüğü çalışma varlıkları özne kılan ahlak, bellek, düşünce, iletişim gibi kapasitelerinden onların acıkma, korku, haz, ağrı gibi deneyim alanına giren kapasitelerinin bu varlıklara tanınan ahlaki haklarla daha ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Bu açıdan bakıldığında mevcut çalışmada hayvanların özellikle duyum kapasitesine ilişkin atıfların onların acıları karşısında duygusal empati geliştirebilmekle daha ilişkili olması ve buna bağlı olarak hayvan hakları için kolektif eylem yöneliminin güçlenmesi anlaşılabilir bir bulgu olabilir.

Bu çalışmada test edilen dolaylı etki modellerinde, insan-hayvan ayırımına ilişkin algıları şekillendiren ya da bunların bir yansıması olan türçülük ile hayvanların zihin kapasitesine ilişkin atıflar empatinin öncülü olarak ele alınmıştır. Ancak Urquiza-Haas ve Kotrschal (2015), bunun aksine, empatinin antropomorfizmin öncülü olduğunu ileri sürmüştür; öyle ki hayvanlara yönelik empati onların zihin durumlarını anlamayı kolaylaştıran (Harrison & Hall, 2010), dolayısıyla insan-hayvan benzerlik algısını kuvvetlendiren bir olgu olarak da değerlendirilebilir. Buna paralel olarak Dhont ve diğerleri (2020) çiftlik hayvanları ile dostluk ya da duygusal bağlar kurmanın onların bilişsel becerileri ve acı çekme kapasitesi hakkındaki farkındalığı artırarak et üretimi için hayvanların zarar görmesine ya da öldürülmesine karşı çıkmayı sağlayabileceğini öne sürmüştür. Mevcut çalışma kesitsel bir desene sahip olduğundan değişkenler arasındaki nedensel ilişkileri ortaya koymada yetersizdir. Bu doğrultuda empati ve insan-hayvan benzerliği arasındaki olası iki yönlü ilişkilerin gelecekte deneysel ya da boylamsal çalışmalar yardımıyla sınanması hayvan hakları için kolektif eylem yöneliminin ardındaki psikolojik mekanizmaların daha iyi anlaşılmasını sağlayabilir. Ayrıca bu çalışma kapsamında hayvan hakları genel bir olgu olarak ele alınmıştır; ancak sonraki araştırmalarda bireylerin spesifik olarak hayvanların deneylerde kullanımına ya da hayvanlara eziyet edilmesine karşı geliştirdikleri tepkileri anlamak üzere de benzer modeller test edilebilir. Bu çalışmada Türkçeye çevrilerek kullanılan Paul'un (2000) "Hayvan Empati Ölçeği" empatiden daha fazlasını ölçüyor olması, söz gelimi hayvanlar hakkında bilgi sahibi olma ("Kediler aç olmadıklarında bile yiyecek bir şeyler için miyavlayıp insana rahat vermez."), sosyal tutumlar ("Birçok insan evcil hayvanlarına haddinden fazla sevgi göstermektedir.") ve alışkanlıklar ("Kuşları yemek kırıntılarıyla beslemekten hoşlanırım.") gibi empatiyle görece uzaktan ilişkili olabilecek maddeleri içermesi bakımından eleştirilmektedir. Her ne kadar bu araştırmada çalışma değişkenleri arasındaki ilişkiler beklenen yönde çıkmış olsa da gelecekte hayvanlarla empatinin alternatif ölçeklerle (ör., Niemyjska vd., 2018) değerlendirilmesi, empatinin hayvan hakları için kolektif eylem yönelimiyle olan ilişkisine dair görgül bulguların artmasını sağlayabilir.

Bu çalışmada hayvanların akıl ve duyum kapasitesine ilişkin ölçümler yalnızca inek türü esas alınarak yapılmıştır. Ancak türçülük insanların yalnızca genel olarak hayvanlara olumsuz muamele biçimlerini değil, aynı zamanda onların belli hayvan türlerine karşı diğer hayvan türlerine kıyasla daha acımasız davranmasını da açıklayan bir olgudur (Dhont vd., 2020). Farklı hayvan türleriyle kurulan sosyal ve kültürel ilişki, yani bu hayvanların insanlar için sağladığı

işlevler (örneğin yenilebilir olup olmaması), nasıl görüldüğü (örneğin sevimli, çirkin veya insanlara benzer ya da onlardan farklı) ya da davranışlarının nasıl algılandığı ya da betimlendiği (örneğin tehlikeli ya da tehdit edici) gibi unsurlar farklı hayvan gruplarının maruz kaldığı farklı muamele biçimleri ile yakından ilişkilidir (Bratanova vd., 2011; Herzog, 2010). Leite ve diğerleri (2019) katılımcılardan köpek, kedi, at gibi "dost hayvanlar", inek, tavuk, kimi kültürlerde besin olarak tüketilen domuz gibi "yenilebilir hayvanlar", yılan, kurbağa, timsah gibi "çekici olmayan hayvanlar" ile şempanze, ayı, yunus gibi "yüksek statülü hayvanlar"dan hangilerine karşı ahlaki sorumluluk hissettiklerini belirtmesini istemiştir. Katılımcıların diğer hayvan kategorilerinden özellikle dost hayvanların refahı ve çıkarları için daha fazla ahlaki sorumluluk hissettiği görülmüştür. Bunu, yüksek statülü vahşi hayvanlar takip etmiş; ancak yenilebilir ya da sevimsiz görülen hayvan grupları için hissedilen ahlaki sorumluluk %50 oranında azalmıştır. Caviola ve diğerlerinin (2019) çalışmasında da katılımcıların toplam 100 dolarlık bir bütçeden köpeklere yardım eden bir kuruluşa ortalama 69 dolar, (çalışmanın yürütüldüğü kültürde yenilebilir olan) domuzlara yardım eden bir kuruluşa ise yalnızca 31 dolar ayırdığı görülmüştür. İnekler genel olarak yenilebilir hayvan kategorisinde ele alındığından mevcut katılımcıların onların akıl kapasitesinden dolayı duyum (ya da acı çekme) kapasitesi üzerinden hayvanlarla empati kurması daha fazla mümkün olmuş olabilir. Buna karşılık zihin atfı ölçümü insanların dost addettiği köpek, kedi ya da at gibi hayvanlar esas alınarak elde edilmiş olsaydı hayvanlara atfedilen akıl kapasitesi ile hayvanlarla empati kurmanın ve dolayısıyla hayvan hakları için kolektif eylem yöneliminin ilişkili çıkması mümkün olabilirdi. Buradan hareketle sonraki araştırmacıların farklı hayvan gruplarına atfedilen zihin kapasitesini karşılaştırmalı olarak ele alması hayvan hakları için kolektif eylem yöneliminin temellerinin daha iyi anlaşılmasını sağlayabilir.

5. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma kapsamında hayvanlara yönelik ahlaki tutumlar ve eylemler üzerinde belirleyici olan türçülük ve hayvanların zihin kapasitesine ilişkin atıflarla hayvan hakları için kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkiler ele alınmıştır. Mevcut bulgular ışığında hayvanlarla empati kurmanın, türçülüğün ve hayvanlara duyum kapasitesi atfının hayvan hakları için kolektif eylem yönelimiyle olan ilişkisinde dolaylı bir mekanizma işlevi gösterdiği ileri sürülebilir. Buradan hareketle insan-hayvan ilişkilerini hayvanların çıkar ve haklarının gözetildiği bir zemine taşımayı hedefleyen psikososyal stratejiler tasarlanırken türçülüğün insanın ahlaki sorumluluk alanını daraltan olumsuz etkilerine ve hayvanların da bir can taşıdığına, dolayısıyla acı çekebilme potansiyeline vurgu yapmanın önemine dikkat çekilebilir. Empati temelli psiko-eğitim programlarına (örnek bir çalışma için bkz. Angantyr vd., 2016) pek çok insanın çoğu zaman farkında olmadan benimsediği hayvanlara ilişkin üstünlükçü algıları (insan-hayvan ayrımı inancı, türçülük, hayvanların zihin kapasitesini yok sayma) hakkındaki farkındalığı artırmaya yönelik içeriklerin eklenmesi faydalı olabilir. Dhont ve diğerlerine (2020) göre hayvanlara ilişkin inançları değiştirmede insanların hayvanlarla psikolojik olarak bağ kurmasına olanak tanıyan deneyim ve davranış temelli müdahaleler oldukça önemlidir. Empatinin hayvanlarla psikolojik bağ kurmaya olanak tanıyan bir mekanizma olduğu düşünüldüğünde (Amiot & Bastian, 2017), mevcut bulgular çerçevesinde türçülüğün ya da hayvan zihnini reddetmenin bu deneyimi zorlaştıracığı ileri sürülebilir. Bu noktada insanların hayvanlara ilişkin bakış açısını hayvanlarla doğrudan

temas ya da hayalî, sanal, medya kanalları ya da hikâyelere dayalı temas yardımıyla geliştirmeye çalışmak ve hayvanları sömürüye dayalı toplumsal alışkanlıklara meydan okumak da türcü ya da insanmerkezci (antroposantrist) görüşlerin insan-hayvan dostluğunu engellemesinin önüne geçilebilir. Veganlar ya da hayvan hakları aktivistleri açısından bir insan ile bir hayvanın hayatının ya da acısının eşit öneme sahip olduğu fikri makul olsa da pek çok insanın insan yaşamına hayvan yaşamına, özellikle de yenilebilir hayvanların yaşamına göre daha fazla değer verdiği bilinmektedir (Dhont vd., 2020). Mevcut bulgular hayvanların duyum kapasitesine, dolayısıyla acı çekme potansiyeline ilişkin algıların özellikle hayvanlarla duygusal empatiyi kolaylaştırarak insanların hayvan hakları için kolektif eylem yönelimini artırabileceğini göstermektedir. Her ne kadar liberaller muhafazakârlara göre acıya ve zarara ahlaki açıdan daha hassas olsalar da farklı siyasal kanatlardan bireylere aynı anda hitap eden (hayvanlara) "zarar vermeme" çağrısı (Graham vd., 2009) türler arasında daha yapıcı ilişkiler temin edilebilmesi açısından önemli bir ahlaki çerçeveye sunabilir.

TEŞEKKÜR

—

FİNANSAL DESTEK

Yazarlar bu çalışma için herhangi bir finansal destek almadıklarını beyan etmiştir.

ETİK

Bu çalışmada etik ilke ve standartlara uyulduğu beyan edilmiştir. Bu araştırma için Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilimsel Etik Değerlendirme Kuruluna başvuru yapılarak çalışmanın etik kurul onayı alınmıştır (Karar tarihi: 27.01.2023, Karar no: 2023/003).

YAZAR KATKI BEYANI

Emine Yücel Kavram/fikir; Literatür taraması; Tasarım; Veri toplama/analiz; Veri/bulguların yorumu; Taslağın yazımı; Eleştirel inceleme; Yönetme ve kontrol; Son onay ve sorumluluk. Genel katkı düzeyi %55

Hüseyin Haluk Yıldırım Kavram/fikir; Literatür taraması; Tasarım; Veri toplama/analiz; Taslağın yazımı; Son onay ve sorumluluk. Genel katkı düzeyi %25

Mevlüt Şemsettin Ceylan Kavram/fikir; Literatür taraması; Tasarım; Veri toplama/analiz; Taslağın yazımı; Son onay ve sorumluluk. Genel katkı düzeyi %20

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Kaynakça

- Altınal, B. E. (2019). *Hayvanların türcülük bağlamında ötekileştirilmesi* (Yayın no. 566064) [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Amiot, C. E., & Bastian, B. (2017). Solidarity with animals: Assessing a relevant dimension of social identification with animals. *PLOS ONE*, 12(1), e0168184. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0168184>
- Angantyr, M., Hansen, E. M., Eklund, J. H., & Malm, K. (2016). Reducing sex differences in children's empathy for animals through a training intervention. *Journal of Research in Childhood Education*, 30(3), 273–281. <https://doi.org/10.1080/02568543.2016.1178198>
- Apostol, L., Rebeaga, O. L., & Miclea, M. (2013). Psychological and socio-demographic predictors of attitudes toward animals. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 78, 521–525. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.04.343>
- Bagci, S. C., & Turnuklu, A. (2019). Intended, unintended, and unknown consequences of contact: The role of positive-negative contact on outgroup attitudes, collective action tendencies, and psychological well-being. *Social Psychology*, 50(1), 7–23. <https://doi.org/10.1027/1864-9335/a000355>
- Bastian, B., & Loughnan, S. (2017). Resolving the meat-paradox: A motivational account of morally troublesome behavior and its maintenance. *Personality and Social Psychology Review*, 21(3), 278–299. <https://doi.org/10.1177/1088868316647562>
- Bastian, B., Loughnan, S., Haslam, N., & Radke, H. R. M. (2012). Don't mind meat? The denial of mind to animals used for human consumption. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 38(2), 247–256. <https://doi.org/10.1177/0146167211424291>

- Batson, C. D., Ahmad, N., & Tsang, J.-a. (2002). Four motives for community involvement. *Journal of Social Issues*, 58(3), 429–445. <https://doi.org/10.1111/1540-4560.00269>
- Batson, C. D., Polycarpou, M. P., Harmon-Jones, E., Imhoff, H. J., Mitchener, E. C., Bednar, L. L., Klein, T. R., & Highberger, L. (1997). Empathy and attitudes: Can feeling for a member of a stigmatized group improve feelings toward the group? *Journal of Personality and Social Psychology*, 72(1), 105–118. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.72.1.105>
- Bentham, J. (2000). *An introduction to the principles of morality and legislation*. Batoche Books.
- Berenguer, J. (2007). The effect of empathy in proenvironmental attitudes and behaviors. *Environment and Behavior*, 39(2), 269–283. <https://doi.org/10.1177/0013916506292937>
- Bilewicz, M., Imhoff, R., & Drogoz, M. (2011). The humanity of what we eat: Conceptions of human uniqueness among vegetarians and omnivores. *European Journal of Social Psychology*, 41(2), 201–209. <https://doi.org/10.1002/ejsp.766>
- Brady, H. E. (1994). Political participation. In J. P. Robinson, P. R. Shaver, & L. S. Wrightsman (Ed.), *Measures of political attitudes* (pp. 737 – 801). Academic Press.
- Bratanova, B., Loughnan, S., & Bastian, B. (2011). The effect of categorization as food on the perceived moral standing of animals. *Appetite*, 57(1), 193–196. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2011.04.020>
- Brown, R. (2010). *Prejudice: Its social psychology*. John Wiley & Sons.
- Bujang, M. A., Sa'at, N., & Sidik, T. M. I. T. A. B. (2017). Determination of minimum sample size requirement for multiple linear regression and analysis of covariance based on experimental and non-experimental studies. *Epidemiology Biostatistics and Public Health* 14(3), e12117-1-e12117-9. <https://doi.org/10.2427/12117>
- Burghardt, G. M. (2004). Ground rules for dealing with anthropomorphism. *Nature*, 430(6995), 15. <https://doi.org/10.1038/430015b>
- Caviola, L. (2019). *How we value animals: The psychology of animals*. [Dissertation, University of Oxford]. Oxford University Research Archive. <https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:9000a8be-b6dc-4c63-88e8-974b9daaa83a>
- Caviola, L., Everett, J. A. C., & Faber, N. S. (2019). The moral standing of animals: Towards a psychology of speciesism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 116(6), 1011–1029. <https://doi.org/10.1037/pspp0000182>
- Caviola, L., Kahane, G., Everett, J. A. C., Teperman, E., Savulescu, J., & Faber, N. S. (2021). Utilitarianism for animals, Kantianism for people? Harming animals and humans for the greater good. *Journal of Experimental Psychology*, 150(5), 1008–1039. <https://doi.org/10.1037/xge0000988>
- Cornish, A., Raubenheimer, D., & McGreevy, P. (2016). What we know about the public's level of concern for farm animal welfare in food production in developed countries. *Animals*, 6, 74. <https://doi.org/10.3390/ani6110074>
- Crimston, C. R., Bain, P. G., Hornsey, M. J., & Bastian, B. (2016). Moral expansiveness: Examining variability in the extension of the moral world. *Journal of Personality and Social Psychology*, 111(4), 636–653. <https://doi.org/10.1037/pspp0000086>
- Çakal, H., Hewstone, M., Güler, M., & Heath, A. (2016). Predicting support for collective action in the conflict between Turks and Kurds: Perceived threats as a mediator of intergroup contact and social identity. *Group Processes & Intergroup Relations*, 19(6), 732–752. <https://doi.org/10.1177/1368430216641303>
- Davis, M. H. (1983). Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44(1), 113–126. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.44.1.113>
- D'Andrade, R. (1987). The folk model of the mind. In D. Holland & N. Quinn (Ed.), *Cultural models in language and thought* (pp. 112–148). Cambridge University Press.
- de Waal, F. B. M. (2008). Putting the altruism back into altruism: The evolution of empathy. *Annual Review of Psychology*, 59(1), 279–300. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.59.103006.093625>
- de Waal, F. B. M. (2009). *The age of empathy: Nature's lessons for a kinder society*. McClelland & Stewart.
- de Waal, F. B. M. (2017). *Are we smart enough to know how smart animals are?* Copernicus Center Press.
- Dhont, K., & Hodson, G. (2014). Why do right-wing adherents engage in more animal exploitation and meat consumption? *Personality and Individual Differences*, 64, 12–17. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.02.002>
- Dhont, K., Hodson, G., & Leite, A. C. (2016). Common ideological roots of speciesism and generalized ethnic prejudice: The social dominance human-animal relations model (sd-harm). *European Journal of Personality*, 30(6), 507–522. <https://doi.org/10.1002/per.2069>
- Dhont, K., Hodson, G., Leite, A. C., & Salmen, A. (2020). The psychology of speciesism. İnde K. Dhont & G. Hodson (Ed.), *Why people love and exploit animals: Bridging insights from academia and advocacy* (ss. 29–49). Routledge.
- Dhont, K., Hodson, G., Loughnan, S., & Amiot, C. E. (2019). Rethinking human-animal relations: The critical role of social psychology. *Group Processes & Intergroup Relations*, 22(6), 769–784. <https://doi.org/10.1177/1368430219864455>
- Eddy, T. J., Gallup, G. G., & Povinelli, D. J. (1993). Attribution of cognitive states to animals: Anthropomorphism in comparative perspective. *Journal of Social Issues*, 49(1), 87–101. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1993.tb00910.x>
- Epley, N., Akalis, S., Waytz, A., & Cacioppo, J. T. (2008). Creating social connection through inferential reproduction: Loneliness and perceived agency in gadgets, gods, and greyhounds. *Psychological Science*, 19(2), 114–120. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2008.02056.x>

- Epley, N., & Waytz, A. (2009). Mind perception. In S. T. Fiske, D. T. Gilbert, & G. Lindsay (Ed.), *The handbook of social psychology* (5th Ed., pp. 498–541). Wiley.
- Everett, J. A. C., Caviola, L., Savulescu, J., & Faber, N. S. (2019). Speciesism, generalized prejudice, and perceptions of prejudiced others. *Group Processes & Intergroup Relations*, 22(6), 785–803. <https://doi.org/10.1177/1368430218816962>
- Francione, G. L. (2010). Animal welfare and the moral value of nonhuman animals. *Law, Culture and the Humanities*, 6(1), 24–36. <https://doi.org/10.1177/1743872109348989>
- Furnham, A., McManus, C., & Scott, D. (2003). Personality, empathy and attitudes to animal welfare. *Anthrozoös*, 16(2), 135–146. <https://doi.org/10.2752/089279303786992260>
- Graham, J., Haidt, J., & Nosek, B. A. (2009). Liberals and conservatives rely on different sets of moral foundations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 96(5), 1029–1046. <https://doi.org/10.1037/a0015141>
- Gray, H. M., Gray, K., & Wegner, D. M. (2007). Dimensions of mind perception. *Science*, 315(5812), 619. <https://doi.org/10.1126/science.1134475>
- Gray, K., Young, L., & Waytz, A. (2012). Mind perception is the essence of morality. *Psychological Inquiry*, 23(2), 101–124. <https://doi.org/10.1080/1047840X.2012.651387>
- Gray, K., & Wegner, D. M. (2009). Moral typecasting: Divergent perceptions of moral agents and moral patients. *Journal of Personality and Social Psychology*, 96(3), 505–520. <https://doi.org/10.1037/a0013748>
- Gregoire, J. (2018). ITC guidelines for translating and adapting tests (Second edition). *International Journal of Testing*, 18(2), 101–134. <https://doi.org/10.1080/15305058.2017.1398166>
- Harrison, M. A., & Hall, A. E. (2010). Anthropomorphism, empathy, and perceived communicative ability vary with phylogenetic relatedness to humans. *Journal of Social, Evolutionary & Cultural Psychology*, 4(1), 34–48. <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.1037/h0099303>
- Haslam, N., Kashima, Y., Loughnan, S., Shi, J., & Suitner, C. (2008). Subhuman, inhuman, and superhuman. Contrasting humans with non-humans in three cultures. *Social Cognition*, 26(2), 248–258. <https://doi.org/10.1521/soco.2008.26.2.248>
- Hawkins, R. D., & Williams, J. M. (2016). Children's beliefs about animal minds (Child-BAM): Associations with positive and negative child–animal interactions. *Anthrozoös*, 29(3), 503–519. <https://doi.org/10.1080/08927936.2016.1189749>
- Herrewijn, L., De Groeve, B., Cauberghe, V., & Hudders, L. (2021). VR outreach and meat reduction advocacy: The role of presence, empathic concern and speciesism in predicting meat reduction intentions. *Appetite*, 166, 105455. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2021.105455>
- Herzog, H. (2010). *Some we love, some we hate, some we eat: Why it's so hard to think straight about animals*. HarperCollins.
- Hills, A. M. (1993). The motivational bases of attitudes toward animals. *Society & Animals: Journal of Human-Animal Studies*, 1(2), 111–128. <https://doi.org/10.1163/156853093X00028>
- Hills, A. M. (1995). Empathy and belief in the mental experiences of animals. *Anthrozoös*, 8(3), 132–142. <https://doi.org/10.2752/089279395787156347>
- Horta, O. (2010). What is speciesism? *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*, 23(3), 243–266. <https://doi.org/10.1007/s10806-009-9205-2>
- Joy, M. (2020). *Why we love dogs, eat pigs, and wear cows: An introduction to carnism*. Red Wheel Weiser.
- Klandermans, B. (1997). *The social psychology of protest*. Basic Blackwell.
- Knight, S., Vrij, A., Bard, K., & Brandon, D. (2009). Science versus human welfare? Understanding attitudes toward animal use. *Journal of Social Issues*, 65(3), 463–483. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2009.01609.x>
- Knight, S., Vrij, A., Cherryman, J., & Nunkeosing, K. (2004). Attitudes towards animal use and belief in animal mind. *Anthrozoös*, 17(1), 43–62. <https://doi.org/10.2752/089279304786991945>
- Kristjánsson, K. (2004). Empathy, sympathy, justice and the child. *Journal of Moral Education*, 33(3), 291–305. <https://doi.org/10.1080/0305724042000733064>
- Kteily, N., Ho, A. K., & Sidanius, J. (2012). Hierarchy in the mind: The predictive power of social dominance orientation across social contexts and domains. *Journal of Experimental Social Psychology*, 48(2), 543–549. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2011.11.007>
- Kupsala, S., Vinnari, M., Jokinen, P., & Räsänen, P. (2016). Public perceptions of mental capacities of nonhuman animals: Finnish population survey. *Society & Animals*, 24(5), 445–466. <https://doi.org/10.1163/15685306-12341423>
- La Fondation Droit Animal, Éthique et Sciences. (2018). *Declaration of animal rights*. <https://www.fondation-droit-animal.org/la-fondation/declaration-des-droits-de-lanimal/declaration-of-animal-rights-en>
- Leach, S., Sutton, R. M., Dhont, K., Douglas, K. M., & Bergström, Z. M. (2023). Changing minds about minds: Evidence that people are too sceptical about animal sentience. *Cognition*, 230, 105263. <https://doi.org/10.1016/j.cognition.2022.105263>
- Leite, A. C., Dhont, K., & Hodson, G. (2019). Longitudinal effects of human supremacy beliefs and vegetarian threat on moral exclusion (vs. inclusion) of animals. *European Journal of Social Psychology*, 49, 179–189. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2497>
- Loughnan, S., Haslam, N., & Bastian, B. (2010). The role of meat consumption in the denial of moral status and mind to meat animals. *Appetite*, 55(1), 156–159. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2010.05.043>

- Myers, G. (2007). *The significance of children and animals: Social development and our connections to other species* (2nd Ed.). Purdue University Press.
- Niemyjska, A., Cantarero, K., Byrka, K., & Bilewicz, M. (2018). Too humanlike to increase my appetite: Disposition to anthropomorphize animals relates to decreased meat consumption through empathic concern. *Appetite*, 127, 21–27. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2018.04.012>
- Özkan, K. (2014). *Kadınların kolektif eylem yöneliminin yordayıcıları: Kültürel benlik kurguları, kadın kimliği ile özdeşleşme, kadınların sosyal baskınlık yönelimi ve sistemi meşrulaştırma eğilimi* (Yayın no. 363758) [Yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Paul, E. (2000). Empathy with animals and with humans: Are they linked? *Anthrozoös*, 13(4), 194–202. <https://doi.org/10.2752/089279300786999699>
- Piazza, J., & Loughnan, S. (2016). When meat gets personal, animals' minds matter less: Motivated use of intelligence information in judgments of moral standing. *Social Psychological and Personality Science*, 7(8), 867–874. <https://doi.org/10.1177/1948550616660159>
- Pinker, S. (2011). *The better angels of our nature: Why violence has declined*. Penguin.
- Plous, S. (1991). An attitude survey of animal rights activists. *Psychological Science*, 2(3), 194–196. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.1991.tb00131.x>
- Plous, S. (1993). Psychological mechanisms in the human use of animals. *Journal of Social Issues*, 49(1), 11–52. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1993.tb00907.x>
- Plous S. (2003). Is there such a thing as prejudice toward animals? In S. Plous (Ed.), *Understanding prejudice and discrimination* (pp. 509–528). McGraw-Hill.
- Preacher, K. J., & Hayes, A. F. (2004). SPSS and SAS procedures for estimating indirect effects in simple mediation models. *Behavior Research Methods, Instruments & Computers*, 36(4), 717–731. <https://doi.org/10.3758/BF03206553>
- Reid, C., Davis, H., Horlin, C., Anderson, M., Baughman, N., & Campbell, C. (2013). The Kids' Empathic Development Scale (KEDS): A multi-dimensional measure of empathy in primary school-aged children. *British Journal of Developmental Psychology*, 31(2), 231–256. <https://doi.org/10.1111/bjdp.12002>
- Rothgerber, H., & Mican, F. (2014). Childhood pet ownership, attachment to pets, and subsequent meat avoidance: The mediating role of empathy toward animals. *Appetite*, 79, 11–17. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2014.03.032>
- Ryder, R. D. (2004). Speciesism revisited. *Think*, 2(06), 83–92. <https://doi.org/10.1017/s1477175600002840>
- Serpell, J. A. (2009). Having our dogs and eating them too: Why animals are a social issue. *Journal of Social Issues*, 65(3), 633–644. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2009.01617.x>
- Signal, T. D., & Taylor, N. (2007). Attitude to animals and empathy: Comparing animal protection and general community samples. *Anthrozoös*, 20(2), 125–130. <https://doi.org/10.2752/175303707X207918>
- Singer, P. (1975). *Animal liberation: A new ethics for our treatment of animals*. New York Review.
- Singer, P. (1981). *The expanding circle: Ethics and sociobiology*. Farrar, Straus & Giroux.
- Tam, K.-P. (2015). Mind attribution to nature and proenvironmental behavior. *Ecopsychology*, 7(2), 87–95. <https://doi.org/10.1089/eco.2014.0054>
- Taylor, L. K., O'Driscoll, D., Dautel, J. B., & McKeown, S. (2020). Empathy to action: Child and adolescent out-group attitudes and prosocial behaviors in a setting of intergroup conflict. *Social Development*, 29(2), 461–477. <https://doi.org/10.1111/sode.12421>
- Taylor, L. K., & McKeown, S. (2021). Adolescent outgroup helping, collective action, and political activism in a setting of protracted conflict. *International Journal of Intercultural Relations*, 85, 37–46. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2021.09.001>
- Taylor, N., & Signal, T. D. (2005). Empathy and attitudes to animals. *Anthrozoös*, 18(1), 18–27. <https://doi.org/10.2752/089279305785594342>
- Thovex, L. (2022). *Anti speciesism. Challenges for a fair relationship between humans and other sensitive species in the face of political liberalism* [Master's thesis, University of Geneva]. The Archive Ouverte UNIGE. <https://archive-ouverte.unige.ch/unige:164716>
- Urquiza-Haas, E. G., & Kotschal, K. (2015). The mind behind anthropomorphic thinking: Attribution of mental states to other species. *Animal Behaviour*, 109, 167–176. <https://doi.org/10.1016/j.anbehav.2015.08.011>
- van Zomeren, M., & Iyer, A. (2009). Introduction to the social and psychological dynamics of collective action. *Journal of Social Issues*, 65(4), 645–660. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2009.01618.x>
- Verducci, S. (2000). A moral method? Thoughts on cultivating empathy through method acting. *Journal of Moral Education*, 29(1), 87–99. <https://doi.org/10.1080/030572400102952>
- Waytz, A., Cacioppo, J., & Epley, N. (2010). Who sees human? The stability and importance of individual differences in anthropomorphism. *Perspectives on Psychological Science*, 5(3), 219–232. <https://doi.org/10.1177/1745691610369336>
- Wuensch, K., Poteat, G., & Jernigan, L. (1991, June). *Support for animal rights and perceived similarity between humans and other animals* [Conference session]. The Annual Meeting of the Animal Behavior Society, Wilmington, NC, United States. <https://core.ecu.edu/wuensch/Animals/ABS91.htm>
- Young, A., Khalil, K., & Wharton, J. (2018). Empathy for animals: A review of the existing literature. *Curator: The Museum Journal*, 61(2), 327–343. <https://doi.org/10.1111/CURA.12257>

Extended Abstract

Introduction. Two key elements influence people's moral attitudes toward animals: speciesism and mind attribution to animals. Speciesism is a worldview in which human moral responsibility is restricted based on species membership (Caviola et al., 2019; Singer, 1975). Animal mind attribution is defined by Hills (1995) as ideas regarding the nature of animals' consciousness, thoughts, and emotions. Previous research suggests that endorsing speciesism and ignoring animal mind can contribute to people's indifference to mistreatment of animals (e.g., Caviola et al., 2019; Dhont & Hodson, 2014; Loughnan et al., 2010). However, empathy can help individuals widen the scope of their moral obligations to include non-human species (Kristjánsson, 2004; Verducci, 2000). Empathy with animals is the emotional condition elicited when an animal suffers (Rothgerber & Mican, 2014). Anthropomorphism has been proposed as a means for assisting people in empathizing with non-human beings by allowing individuals to blur the differences between humans and non-human beings (Tam, 2015; Waytz et al., 2010). While speciesism makes it harder to empathize with animals (Everett et al., 2019), mind attribution to animals, which is closely linked to perceived human-animal similarities (Eddy et al., 1993), can increase animal empathy. The present study examined the roles of speciesism and animal mind attributions in collective action orientation for animal rights while considering the indirect effect of empathy with animals.

Method. Using the convenience sampling approach, a sample of 196 women and 103 men ($M_{age} = 25.56$) was obtained. An online survey asked participants on their socio-demographic characteristics, speciesism, mind attributions to animals (i.e., sensation and intellect capacity), empathy with animals, and collective action orientation for animal rights. Participants were asked to express informed consent at the outset of the study. The SPSS PROCESS MACRO plug-in was used to assess the proposed indirect effects.

Results. Emotional, $b = -.15$, CI [-.24, -.06], and cognitive empathy, $b = -.16$, CI [-.27, -.08], both indirectly explained the connection between speciesism and collective action orientation. Furthermore, through the indirect effect of emotional empathy, attributions of sensation capacity (but not intellect capacity) to animals were linked with collective action orientation for animal rights, $b = .19$, CI [.09, .33]. However, animal intellect attributions were not found to be connected with collective action orientation, either directly or indirectly through empathy.

Discussion. In light of the current findings, it may be stated that speciesism is related with failing to embrace collective responsibility for animal rights by increasing indifference to animal suffering and making it difficult to understand animals' viewpoint. On the other hand, animals' perceived sensation capacity appears to enhance collective action orientation by promoting emotional, but not cognitive, empathy with animals. Previous studies have shown that in attitudes toward animals, emotional empathy is more relevant than cognitive empathy (Furnham et al., 2003; Taylor & Signal, 2005). Animal intellect capacity, however, did not show an indirect link with collective action orientation since it was not associated to either emotional or cognitive empathy toward animals. This finding might imply the superiority of animals' perceived sensation capacity over their intellect capacity in shaping moral attitudes toward animals (Gray et al., 2007; Singer, 1975). In this study, speciesism and animal mind attribution were evaluated as antecedents of empathy. However, being able to empathize with non-human beings, according to Urquiza-Haas and Kotrschal (2015), may be a prelude to anthropomorphism or beliefs about human-animal similarity. Because the current study is cross-sectional, no judgments concerning the directionality of the relationships between variables can be reached. Future experimental or longitudinal studies that look into the possibility of a two-way relationship between empathy and human-animal similarity may provide a better understanding of the psychological mechanisms at work in animal rights advocacy. Furthermore, the Animal Empathy Scale established by Paul (2000) has been criticized for including some items that may be indirectly related to empathy with animals. Future studies using alternative scales to assess empathy with animals (e.g., Niemyjska et al., 2018) will contribute to the expansion of empirical knowledge on the relationship between empathy and collective action orientation for animal rights.

Conclusion. According to the present research, empathy with animals has been confirmed an indirect mechanism in the associations of speciesism and animal sensation capacity with collective action orientation for animal rights. When developing psychosocial strategies to foster more positive human-animal relationships, consideration should be given to the negative effects of speciesism as well as the importance of emphasizing the fact that animals have lives and thus have a potential to suffer.